Ne sumptuosa [1] aspersio [2].
Neve longæ [3] coronæ [4], ne acerræ [5] præstearentur [6].
Coronam [7] virtute partam & ei qui peperisset, & ejus parenti, fine [8] fraude esse lex impositam jubet.
Ut uni plura [funera [9] ne] fierent, neve lecti plures [10] inferrentur.
Neve aurum [11] addito [12]. Ut (legendum *Ast*) quoi auro dentes [13] juncti (lege *vincti* [14]) essent [15] (lege *erunt*) astim (legendum *Im* [16]) cum illo sepeliretur (lege *sepelire*) & ne (lege *urevetve*) se fraude (lege, fine [17] fraude esto.)
Uti ne rogum [18] bustumve [19] novum propius [20] LX. pedes adjici ædes alienas invito domino, neve forum [21] sepulchri, bustumve [22] usucapi [23] liceret.
Fragmentum quod ex moribus P. Romani præter superiora ex XII. Tabulis descripti ex Cicerone 2. de legibus.
Funus ut indicatur, si quid ludorum dominusve funeris utatur accenso atque lictoribus.
Honoratorum virorum laudes in concione memorantor, easque etiam ad cantus tibiarum prosequuntor, cui nomen Næniæ.

EX LIBRO CICERONIS III. DE LEGIBUS.

De Magistratibus majoribus in genere [24].

Justa imperia sunto, iisque cives modeste, ac fine recusatione parento [25]. Magistratus nec obedientem, & noxium civem multa [26], vinculis [27], verberibusque [28] coercento: ni par, majorve potestas, populusque prohibessit [29]: ad quos provocatio esto. Cum magistratus judicaslit, inrogassitve: per [30] populum multæ [31], pœnæ certatio [32] esto [33].

De militaribus.

Militiæ [34] ab eo, qui imperabit [35], provocatione esto: quodque is, qui bellum gerat, imperasit, jus ratumque esto. Minores [36] magistratus, periti juris [37], plures prælia [38] sunto. Militiæ [39] quibus justi erunt imperanto, eorumque tribuni sunto [40].

De magistratibus & Quæstoribus.

Domi pecuniam publicam custodiunto [41].

De Triumviris Capitalibus.

Vincula sontium servanto [42].

De Quæstoribus parricidii.

Capitalia [43] vindicanto.

De Triumviris monetalibus.

Æs [44], argentum [45], aurumve publice signanto.

De decemviris litium.

Liteis [46] contractas judicanto: quodcunque senatus creverit [47], agunto.

De ædilibus.

Suntoque ædiles [48] curatores urbis [49], annonæ [50] ludorumque [51] solemnium: ollisque vel honoris amplioris gradum is primus [52] adsensus esto.

De Censoribus.

Censores [53], populi civitates [54], soboles [55], familias [56], pecuniasque [57] censento: urbis [58] templa, vias, aquas, ærarium, vectigalia [59] tuentor: populique partes in tribus [60] distribuunto: exin

---

1 Quidam legunt, respersio. Respersum vinum dicebatur, quod sepulchro spargeretur. Fest. *in Respersum.* 2 Hic locus ita legitur apud Ciceronem: mutilus limen videtur. Festus *in Murrata*, refert XII. tabulis caveri, *Ne mortuo murrata potio inderetur.* Adjicit Plinius 14. *cap.* 12. Numæ regis legem fuisse, *Vino rogum ne respergito*, quæ duo optime conveniunt huic loco. De murrata potione dixi ad *L. 6. §. 1. ff. de religios.* hoc tantum addidero, Videri mihi genus murratæ potionis translatitium ab Ægyptiis, apud quos murrata potio ex myrrha & aliis quindecim compolita, Cyphi dicebatur, Plutarch. *in Iside.* 3 An quæ totum hominem a vertice ad pedes cingerent, quales fortasse deorum signis imponebant? An potius Lemniscatæ, id est, ex quibus Fasciolæ penderent, Festus *in Lemnisci*, quales in ludis & certaminibus dabantur? Coronarum, quæ athletis dabantur, in jure multo fit mentio in *l. 6. §. 13. ff. de excusat. tutor. l. 40. ff. de re judicata: l. 1. C. de athletis.* De coronis adde Gellium 3. *cap.* 6. Tertull. *lib. de coron. militis.* De coronis mendacium, v. *l.* 19. §. 14. *ff. de auro.* 4 Arnobius 8. nec mortuos coronantur. Ego vos in hoc magis miror, quod tribuatis examini facem, aut non feniticuli coronas. Tertullianus *lib. de corona. Mortuorum est ita coronari.* 5 Acerra, arcæ quæ ante mortuum poni solebat: in qua odores condebantur, alii dicunt arculam thurariam. Fest. *in Acerra.* 6 Quidam legunt *adhiberentur.* 7 Plinius 21. *cap.* 3. Inde, inquit, illa XII. Tabularum lex, *Qui coronam parit, ipsi parumuere ejus, virtutis ergo arguitur.* Quam ferri, equive, meruissent, pecuniam partam lege dici, nemo dubitavit. Quis ergo honos fuit? ut ipsi mortuo parentibusque ejus dum intus positus esset, forisve terretur, fine fraude esset impositi. Pro *arguitur*, quidam legunt *dividitur*, legendum videtur *dautur*, vel *addatur.* 8 Excepto superioris legis: Coronæ longæ mortuis non sunt præterendæ: nisi fi quas virtute quondam parayerint. 9 Nifi forte diverfis locis quis fepultus eft: alibi corpus, alibi earnut. *l.* 44. *ff. de religiofis.* poteft etiam fepulchrum uno loco fieri, alio monumentum. *l.* 42. *ff. de religiofis.* 10 Apud veteres gloriofum erat pluribus lectis efferri. Sylla 6000. lectorum habuiffe dicitur, & Auguftus ad honorem Marcelli, fororis fuæ Octaviæ filii, lectos ferare civitatem juffit. Lego, Conftantinopoli in majore eccleſia duos, præ reliquis, lectos majores fuiffe, præter eos unum deauratum, eorumque ufum non gratuitum fuiffe. *Neviff.* 69. *cap.* 6. 11 Antiqui folebant una cum mortuo in rogum vel fepulturam res variis preciofas conjicere, putta fupellectilem, vide Plutarch. *in tractat. Epicuri.* Hinc illud legatum, Volo inferri mihi quodcunque fepulturæ meæ caufa feram ex ornamentis, lineas duas ex margaritis & viridi ex fmaragdis. Quæritur, an hæres cogatur obtemperare conditioni? refponfum eft, non cogi. *l. ult. in fin. ff. de acq.* quippe, injuſtæ voluntates defunctorum ex ea fepulturam ordinti ſi fubeant verfes aut que-dam alia fupervacua (ut ſtimus impendi) non valent. *l.* 113. *in fin. ff. de legat.* 1. Lex etiam verat ornamenta cum corporibus condi. *l.* 14. §. 1. *ff. de religiofis.* Plinius certe notat morte fuiffe, ne mortientium manuli detrahrentur 33. *c.* 1. adde Sueton. *in Tiberio.*
12 Funeri fcilicet. Lambinus legit *arduis*, hoc eſt duito, idque *ετυμολογικῶς* pro dato. Ar pro ad, ut tandem fiat verbum, *addito.* 13 Auro dentes eburneos nonnulli ſibi devinciebant: qualis fuit illa Regle, de qua Martialis: Sic dentata fibi videtur Regle, empris oſibus lndicoque cornu. Mos etiam fuit veterum, præterea in os defundi, tanquam naulum imponere, quem apud inferos dari pro portorio opinio fuit, qui Δανακη Græcis vide Hefych. Apulejus 6. *Sed non habemus vacua dedimus per illas tenebras incedere, ſed affas polenta maſſa concretas ambabus ipſi ore manducat, ac in ipſo ore duas fere ſtipes.* Et poſt: *Ergo & inter mortuos avaritia vivit?* Juvenal. Satyr. 3. *Jam ſedet in ripa, tetricoque novitius horret Portitore, nec ſperat cenoſi gurgitis æternum leviſſe, nec habet, quem porrigat ore trientem.* adde Alexandr ab Alexandro 3. *Genial.* 7. 14 Ita legunt Hotomanus, Balduinus & Lambinus.
15 Efficut. Lambin. veteres enim dixerunt *Efcit*, feu *Eſt* (quod magis probo, idque propter antiquum ufum literæ S. pro Ri) *Eſcit*, pro *eſt. Feſt. in Efcit.* Inde & verbum fentetiam confirmat Varro 6. *de lingua.* Cæſmenarum priſcum vocabulum, ita natum at, quæ ſcribtum eſt. Alibi Carmena. Sub eadem origine funt declinatæ, ut in multis verbis, in quo antiqui dicebant S. poſtea dicunt R. ut in carmine Saliorum ſunt, hax Coſnuli, Doloſi, Elo, & alibi Cuſiatii, Muſes, Ruſe, Melios, Foedeſibus, Pluſima, Aſena, Janitos. *Hæc ille*, quibus addi cupio quoddam alia quæ ſcripſi initio hujus libri.
16 Id eſt, eum. idque *αρχαϊκῶς* a nominativo Is. Feſt. *in Is.* 17 Ex particula *Se* fecimus *Sine*, Feſt. Se (ita legendum eſt non *Sed*) pro fine inveniuntur poſſifſe antiqui. 18 Apparatus mortuorum fumus dici ſolet: extructio lignorum, ropus: ſubjectio ignis, pyra: crematio cadaveris, buſtum: locus, uſtrina: opera conſtructio, ſepulchrum: inſtriptum nomen memoriaque, monumentum. Publice uſtrinæ erant in Exequiis, teſte *Acrone.* vide *Joſephum Scaligerum* apud Feſtum *in voce Buſtum.* 19 Quaſi bene uſtum, locus in quo mortuus uſtus eſt, Feſtus.

Cicero vertit τύμβον. 20 Lex etiam vetat mortuum inferri propius ædes alienas, quam intra legitimum ſpatium. *l.* 3. §. 1. *ff. de mortuo inferendo*: facit *lex ult. ff. ſin. regundor.* 21 Id eſt, veſtibulum ſepulchri, ut dicero: Feſtus *in voce Forum*: ut eo pacto heres defuncti iter, aditum, abitum, juſque accedendi ad ſepulchrum habeat. *l.* 13. *ff. de actionibus empti: l.* 6. *ff. de ſepulchro*: Cicero *pro Roſc. 4. de lingua.* 22 Buſtrum etiam pro ſepulchro ufurpatur, quod ſi diſcrimen ſcire liber. Locus in quo mortuus eſt combuſtus, uſtrina dicitur: in quo & combuſtus & ſepultus, buſtum: Feſt. *in buſtum.* obiter etiam hinc obſervabis, ultrinam aliquando fuiſſe ſeparatam ſepulchro, interdum conjunctam. 23 Hac in re ſepulchris lex proſpexit. Quid vendi? vide *l.* 9. *C. de religioſis.*
24 Tranſit ad magiſtratus. Id enim eſt, quod conſtituta religione remublicam contineat maxime. Redo hic Ciceronis magiſtratum legem loquentem: legem manet magiſtratum vocat. 25 Vide *l. unic. ff. ſi qui jus dicenti non obtemperaverit: l. Neveſtem* 69. *ut omnes obediant judicibus provinciarum.* 26 Omnibus magiſtratibus (non tamen dumvirris) conceſſum erat, juriſdictionem ſuam defendere penadi judicio: *l. un. ff. ſi quis jus dicenti non obtemperaverit*: adde *l.* 151. §. 1. *l.* 244. *in fin. ff. de verbor. ſignif.* 27 *l.* 9. *ff. ex quib. caus. major. l.* 8. §. 9. *ff. de pann.* 28 *l.* 216. *l.* 224. *ff. de verb. ſignif.* 29 Ita tamen, ut nemo verberibus necetur, aut virgis interimatur, nec tormentis. *d. l.* 9. §. 3. 29 Major minorem prohibere poteſt, par parem prohibere poſſe non videtur. *l.* 4. *ff. de recept. qui arbitr.* & tamen hic habetur magis ratio prohibentis, quam jubentis, & merito, ut enim præval et in re pari. *l.* 11. *ff. de ſervit. præd. ruſticor. l.* 28. *ff. comm. dividundo.* & in publicis juditciis obtinet. *l.* 38. *ff. de re judicata.* adde Peneſtellam *c.* 20. *in fin.* 30 A magiſtratibus ad populum provocabatur, ut cui poena, multaque remittende jus eſſet: ſic Flacco, Martiali ſtamini, populus Romanus multam remiſit, quam Craſſus Pontifex maximus ei, ſi a ſacris diſceſſiſſet, diverat. Dion. *Lib. XII. in Aſotin.* Illud eſt etiam obſervandum, non tantum a magiſtratibus, ſed & a regibus ad populum provocationem fuiſſe. Cic. *I. de republ. apud Senecam* 19. *epiſt.* 109. neque id mirum, cum iidem reges Quæſtores non crearent, ſed populus. *l.* 1. *ff. de off. quæſtor.* ut merito fuſpecta fit ſententia legis Regiæ, qua dicitur populus ei, & in eum jus omne tranſtuliſſe. 31 Id eſt, multæ pœnæve. 32 Certatio, id eſt, cognitio ſuprema. Livius 25. Ducentum millia æris multa Poſthumio publicano dicta a Tribunis plebis fuit, cujus certamine coram die adveniſſet conciliumque tam frequens adeſſet &c. 33 Additur hic in quibusdam Codicibus, lex quæ ſequitur, *Quodcunque populi poſtremum jus juſſerit*, id jus ratumque eſto, ſed commodius viſum eſt eam in librum ſequentem rejicere. 34 Pure legendum *militis.* 35 De cujus officio vide *l.* 12. *ff. de re militari*: ubi ſententiam nonnunquam vel imperator, vel conſule, vel diſtatore. 36 Puta legati. 37 Militaribus hominibus conceſſa eſt judicandi facultas, vid. *l.* 1. *C. de eſſ. magiſtr. milit. l.* 17. *C. de judiciis. l.* 6. *C. de Jurisdictione*, non tamen omnino legum imperitis, *d. l.* 17. *in fin.* quos ideo Romani in provinciis mittebant, & ad utrumque & pacis & belli tempus idoneos, *Novell.* 24. Conſtat tamen ſæpiſſime judices Romæ non ex doctrina, led ex caſu fieri ſolitos eſſe. Plinius 14. *c.* 1. Mihores tamen magiſtratus, de quibus hic agitur, vicenue fuiſſe quaſi adſeſſores majorum: & adſeſſorum exemplo, peritiam juris in iis requiri, *l.* 1. *ff. de off. adſeſſ. l.* 2. *ff. quod quisque jur. l.* 1. *C. de aſſeſſoribus. Novell.* 82. *in princ.* Pedaneos eodem modo peritos eſſe oportuit, *οἱ κατὰ πόλεις*, *Novell.* 82. *c.* 11. 38 *In pratia*, ita legitur in quibusdam exculis. alii legunt *in prætia.* 39 Forte legendum, *milites.* 40 De munere & officio tribuni militaris, vid. *l.* 12. *in fin. ff. de re militari.* Veget. 2. *c.* 12. vide *appellatum Aurelianæ ad quendam eius vicarium*, *apud Vopiſcum.* 41 Hoc caput refero ad quæſtores, inquirendæ & conſervandæ pecuniæ cauſa creatos. Eſt ſcio apud Varronem 4. *de lingua*, nonnihil extare de tribunis ærarii & ære militari, quæ huic loco non ita male convenirent. 42 Hoc etiam caput ad triumviros capitales refero: ut qui carceris cuſtodiam haberent, ut cum animadverti oporteret, eorum interventu fieret. *l.* 2. §. 30. *ff. de origine juris.* quos etiam Livius 38 lib. vocat *Triumviros capitales*, quibus noctu ſpectandum erat, ne quis fures, aut incendium faceret. Cic. *I. in Verrem.* Livius 20. 18. Plinius 3. Papiria, Papia *vide* Mutinam. Pohilia Liv. 7. 28. Philia Liv. 29. Valer. 4. & 9. *cap.* 10. Pompina Cicero 4. *ad Atticum*: Livius 7. Pupinia Cicero 3. *familiar.* 8. Livius 26. Quirina Cicero *pro Quintio*: & 8. *familiar.* Romilia Varro 4. *de lingua.* Cicero 2. *in Verrem*: 2. *Agrariz*: Servius *ad Virgilium*. Salutatia Liv. 6. Scapia Liv. 8. Suetonius *in Auguſto.* Sergia Aſcon. Stellatina Livius 6. Suburrana Varro 4. *de lingua.* 8. Plin. 3. Terentina Cicero *pro Plancio*: & *lib.* 8. *familiar.* Tromentina Livius 5. Velina Cicero 4. *ad Atticum*: & *in Brute*: Horatius 1. *epiſtol.* 6. Voltinia Cicero *pro Planctio.* Vejentina Livius dicto loco. Tribuum etiam aliæ fuerunt Ruſticæ, aliæ Urbanæ. Et hæ quidem illis minus nobiles: ut Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina 18. Plin. 3.

pecunias', ævitates, ordines [1] partiunto: equitum [2], peditumque [3] prolem deſcribunto: cœlibes [4] eſſe prohibento: mores [5] populi regunto: probrum [6] in ſenatu ne relinquunto: bini [7] funto: magiſtratum quinquennium [8] habento: reliqui magiſtratus [9] annui funto, eaque poteſtas ſemper [10] eſto.

De officio Prætoris.

Juris diſceptator, qui privata [11] judicet, judicarive jubeat, prætor [12] eſto. is juris civilis cuſtos [13] eſto. huic poteſtati parento. Quotcumque [14] ſenatus creverit, populusque juſſerit, tot funto.

De officio Conſulis [15].

Regio [16] imperio duo [17] funto: iique præcundo [18], judicando [19], conſulendo [20], prætores [21], judices [22], conſules, appellantor: militiæ ſummum [23] jus habento, nemini [24] parento. ſalus [25] populi ſuprema [26] lex eſto. Eundem magiſtratum, ni interfuerunt decem anni, ne quis capito. Ævitatem annali [27] lege ſervanto.

De Dictatore, & Magiſtro Equitum.

Aſt quando duellum [28] gravius [29], diſcordiæ [30] civium eſtunto ne amplius ſex [31] menſes, ſi ſenatus creverit, idem juris, quod duo conſules, tenento, isque ave [32] ſiniſtra [33] dictus [34] populi magiſter [35] eſto.

---

1 Tres apud Romanos fuerunt ordines, Senatorius ſeu Patricius, Equeſtris & Plebeius. Senatorii ordinis tres etiam gradus poſtea fuere, clariſſimi, ſpectabiles & illuſtres, ut dixi ad *Novell.* 7. *in fin.* 2 Inter ærarios unus relatus eſt ab iisdem Cenſoribus, qui cum uberrimus & habitiſſimus eſſet, rogantique quum ob cauſam equum nimis ſtrigolum haberet, reſponderat, ſe a ſcipio curari, equum a famulo. 4. Gellius 20. & 7. *cap. ult.* Livius 43. *In equitibus*, inquit, *recenſendis triſtis admodum & ſeverus fuit eorum cenſura, multis equos ademerunt.* idem *lib.* 24. & Valerius 2. *cap.* 4. *Cenſores citarunt eos qui poſt Cannenſem pugnam remublicam deſeruiſſent.* his adde quadam alia ex Valerio *ſactu loco.* 3 Qui ſine juſta militia. ne differiarent a ſignis milites, Cenſores ita adigebant: *Ex tui animi ſententia, tu ne edidiſti? Quadis Tiberii Sempronii cenſoris in provincam Macedoniam redieris, quod ſine dolo malo facere poteris.* Livius 41. 4 De cœlibe quedam dicit ad Papiam num. 23. & 14. & ad titulum *Codicis de indicta viduitate: & de lege Julia Miſcella tollenda.* & ad titulum *C. de inofficioſis dotis actionibus.* Hoc tantum addere nonnunquam vel imperatore, vel conſule, vel diſtatore. 36 Puta legati. 37 Militaribus hominibus conceſſa eſt judicandi facultas, vid. *l.* 1. *C. de eſſ. magiſtr. milit. l.* 17. *C. de judiciis. l.* 6. *C. de Jurisdictione*, non tamen omnino legum imperitis, *d. l.* 17. *in fin.* quos ideo Romani in provinciis mittebant, & ad utrumque & pacis & belli tempus idoneos, *Novell.* 24. Conſtat tamen ſæpiſſime judices Romæ non ex doctrina, led ex caſu fieri ſolitos eſſe. Plinius 14. *c.* 1. Mihores tamen magiſtratus, de quibus hic agitur, vicenue fuiſſe quaſi adſeſſores majorum: & adſeſſorum exemplo, peritiam juris in iis requiri, *l.* 1. *ff. de off. adſeſſ. l.* 2. *ff. quod quisque jur. l.* 1. *C. de aſſeſſoribus. Novell.* 82. *in princ.* Pedaneos eodem modo peritos eſſe oportuit, *οἱ κατὰ πόλεις*, *Novell.* 82. *c.* 11. 38 *In pratia*, ita legitur in quibusdam exculis. alii legunt *in prætia.* 39 Forte legendum, *milites.* 40 De munere & officio tribuni militaris, vid. *l.* 12. *in fin. ff. de re militari.* Veget. 2. *c.* 12. vide *appellatum Aurelianæ ad quendam eius vicarium*, *apud Vopiſcum.* 41 Hoc caput refero ad quæſtores, inquirendæ & conſervandæ pecuniæ cauſa creatos. Eſt ſcio apud Varronem 4. *de lingua*, nonnihil extare de tribunis ærarii & ære militari, quæ huic loco non ita male convenirent. 42 Hoc etiam caput ad triumviros capitales refero: ut qui carceris cuſtodiam haberent, ut cum animadverti oporteret, eorum interventu fieret. *l.* 2. §. 30. *ff. de origine juris.* quos etiam Livius 38 lib. vocat *Triumviros capitales*, quibus noctu ſpectandum erat, ne quis fures, aut incendium faceret. Cic. *I. in Verrem.* Livius 20. 18. Plinius 3. Papiria, Papia *vide* Mutinam. Pohilia Liv. 7. 28. Philia Liv. 29. Valer. 4. & 9. *cap.* 10. Pompina Cicero 4. *ad Atticum*: Livius 7. Pupinia Cicero 3. *familiar.* 8. Livius 26. Quirina Cicero *pro Quintio*: & 8. *familiar.* Romilia Varro 4. *de lingua.* Cicero 2. *in Verrem*: 2. *Agrariz*: Servius *ad Virgilium*. Salutatia Liv. 6. Scapia Liv. 8. Suetonius *in Auguſto.* Sergia Aſcon. Stellatina Livius 6. Suburrana Varro 4. *de lingua.* 8. Plin. 3. Terentina Cicero *pro Planctio*: & *lib.* 8. *familiar.* Tromentina Livius 5. Velina Cicero 4. *ad Atticum*: & *in Brute*: Horatius 1. *epiſtol.* 6. Voltinia Cicero *pro Planctio.* Vejentina Livius dicto loco. Tribuum etiam aliæ fuerunt Ruſticæ, aliæ Urbanæ. Et hæ quidem illis minus nobiles: ut Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina 18. Plin. 3.

2 Iter ærarios unus relatus eſt ab iisdem Cenſoribus, qui cum uberrimus & habitiſſimus eſſet, rogantique quum ob cauſam equum nimis ſtrigolum haberet, reſponderat, ſe a ſcipio curari, equum a famulo. 4. Gellius 20. & 7. *cap. ult.* Livius 43. *In equitibus*, inquit, *recenſendis triſtis admodum & ſeverus fuit eorum cenſura, multis equos ademerunt.* idem *lib.* 24. & Valerius 2. *cap.* 4. *Cenſores citarunt eos qui poſt Cannenſem pugnam remublicam deſeruiſſent.* his adde quadam alia ex Valerio *ſactu loco.* 3 Qui ſine juſta militia. ne differiarent a ſignis milites, Cenſores ita adigebant: *Ex tui animi ſententia, tu ne edidiſti? Quadis Tiberii Sempronii cenſoris in provincam Macedoniam redieris, quod ſine dolo malo facere poteris.* Livius 41. 4 De cœlibe quedam dicit ad Papiam num. 23. & 14. & ad titulum *Codicis de indicta viduitate: & de lege Julia Miſcella tollenda.* & ad titulum *C. de inofficioſis dotis actionibus.* Hoc tantum addere nonnunquam vel imperatore, vel conſule, vel diſtatore. 36 Puta legati. 37 Militaribus hominibus conceſſa eſt judicandi facultas, vid. *l.* 1. *C. de eſſ. magiſtr. milit. l.* 17. *C. de judiciis. l.* 6. *C. de Jurisdictione*, non tamen omnino legum imperitis, *d. l.* 17. *in fin.* quos ideo Romani in provinciis mittebant, & ad utrumque & pacis & belli tempus idoneos, *Novell.* 24. Conſtat tamen ſæpiſſime judices Romæ non ex doctrina, led ex caſu fieri ſolitos eſſe. Plinius 14. *c.* 1. Mihores tamen magiſtratus, de quibus hic agitur, vicenue fuiſſe quaſi adſeſſores majorum: & adſeſſorum exemplo, peritiam juris in iis requiri, *l.* 1. *ff. de off. adſeſſ. l.* 2. *ff. quod quisque jur. l.* 1. *C. de aſſeſſoribus. Novell.* 82. *in princ.* Pedaneos eodem modo peritos eſſe oportuit, *οἱ κατὰ πόλεις*, *Novell.* 82. *c.* 11. 38 *In pratia*, ita legitur in quibusdam exculis. alii legunt *in prætia.* 39 Forte legendum, *milites.* 40 De munere & officio tribuni militaris, vid. *l.* 12. *in fin. ff. de re militari.* Veget. 2. *c.* 12. vide *appellatum Aurelianæ ad quendam eius vicarium*, *apud Vopiſcum.* 41 Hoc caput refero ad quæſtores, inquirendæ & conſervandæ pecuniæ cauſa creatos. Eſt ſcio apud Varronem 4. *de lingua*, nonnihil extare de tribunis ærarii & ære militari, quæ huic loco non ita male convenirent. 42 Hoc etiam caput ad triumviros capitales refero: ut qui carceris cuſtodiam haberent, ut cum animadverti oporteret, eorum interventu fieret. *l.* 2. §. 30. *ff. de origine juris.* quos etiam Livius 38 lib. vocat *Triumviros capitales*, quibus noctu ſpectandum erat, ne quis fures, aut incendium faceret. Cic. *I. in Verrem.* Livius 20. 18. Plinius 3. Papiria, Papia *vide* Mutinam. Pohilia Liv. 7. 28. Philia Liv. 29. Valer. 4. & 9. *cap.* 10. Pompina Cicero 4. *ad Atticum*: Livius 7. Pupinia Cicero 3. *familiar.* 8. Livius 26. Quirina Cicero *pro Quintio*: & 8. *familiar.* Romilia Varro 4. *de lingua.* Cicero 2. *in Verrem*: 2. *Agrariz*: Servius *ad Virgilium*. Salutatia Liv. 6. Scapia Liv. 8. Suetonius *in Auguſto.* Sergia Aſcon. Stellatina Livius 6. Suburrana Varro 4. *de lingua.* 8. Plin. 3. Terentina Cicero *pro Planctio*: & *lib.* 8. *familiar.* Tromentina Livius 5. Velina Cicero 4. *ad Atticum*: & *in Brute*: Horatius 1. *epiſtol.* 6. Voltinia Cicero *pro Planctio.* Vejentina Livius dicto loco. Tribuum etiam aliæ fuerunt Ruſticæ, aliæ Urbanæ. Et hæ quidem illis minus nobiles: ut Suburrana, Palatina, Collina, Exquilina 18. Plin. 3.

Æquitatem [36] quicumque regat, habeto [37] pari [38] jure cum [39] eo, quicumque erit juris diſceptator [40]. Aſt quando conſulis [41] eſt, magiſtratusve [42] populi, reliqui magiſtratus ne funto.

De Auſpiciis, & autoritate Senatus.

Auſpicia [43] patrum funto: ollique ex [45] ſe produnto, qui comitiis creare [46] conſules rite poſſint.
Imperia, poteſtates, legationes, cum Senatus creverit, populusve juſſerit, ex urbe exeunto.

De re militari.

Duella [47] juſta [48] juſte [49] gerunto: ſociis [50] parcunto: ſe, & fervos continento: populi ſui gloriam augento: domum cum [51] laude redeunto: rei ſuæ [52] ergo ne quis legatus eſto.

De Tribunis plebis [53].

Plebes [54] quos pro ſe contra vim [55], auxilii ergo, decem [56] creaſſit, tribuni [57] ejus funto: quodque il prohibeſſint, [58] quodque plebem rogaſſint, ratum eſto: ſanctique [59] funto: neve plebem orba m [60] tribunis relinquunto.

De Senatoribus & Senatusconſultis.

---

1 Ordines apud Livium 2. alii feciſſe tres additi: mox quinque: & ita decem. Feneſtel. 10. nonnumquam viginti 1. 2. §. 25. *ff. de origine juris.* quod vix eſt ut credi poſſit. 47 De tribunis plebis. 48 Id eſt, obtunxirint, interceſſerint. Gell. 13. *cap.* 12. Tribuni plebis antiquitus creati videntur, non jure] poſt quem nullus, quem nemo ſequitur. *l.* 34. *ff. de cuſtodi & pajſibus ſubſtitutione. l.* 9. *ff. de reb. dub. l.* 32. *ff. de verb. ſign.* 27 Quæ & Manlia. Feſtus *in Manlia.* 28 *Duellum*, Annaria lex dicebatur ab antiqnis, quia magiſtratus erant annui, fuerunt & alie leges annales, quibus cavebatur, quo ætatis line anno quisque magiſtratum poſſet aulpici. Gerebatur nollibus curulis anno CCXVII. bicunio poſt: pratura: Cic. *epiſt. ad Furnium.* Conſulatus anno XLIII. quibus tamen legibus neuuulli, virtutis cauſa, interdum ſolvebantur. vide Paul. Manucium *lib. de legib.* 28 *Id* eſt, bellum ita dicitur, quod ſit quali duorum inter ſe contendentium concilius. inde Duellona, Bellona. Var. 4. *de ling.* Feſt. *in Duel.* duiſcus hoſtia, bidens. *in dictens.* Duonum, bonum, idem *in Duonum.* Duellum etiam dicebatur pernullum. Var. 6. *de ling.* unde pardnellis. Feſt. *in Duel. l.* 234. *ff. de verb. ſign.* 29 Vid. *l.* 2. §. 18. *ff. de orig. jur.* 30 Hinc legimus apud Liv. 22. Conjurationem detecta XXX. populorum, vel ut *Fenſt.* ait XL. Dictatoris primum mentionem ornam fuiſſe credi: nonnullis afferentibus T. Largium primum dictatorem, Spurium Caſſium Magiſtrum equitum creatos. Feneſt. 8. Halic. 5.
31 *de* 8. 13. *l. un. C. de Epiſc. & Cler. l.* 2. *ff. de Feſt. Prat.* 32 Id eſt, auſpicato. 1. Valer. 1.

Omnes [1] magistratus auspicium [2], judiciumque [3] habento: eque his senatus esto: ejus decreta, rata sunto. ast ni potestas par, majorve [4] prohibessit. SC. perscripta servanto. Is ordo vitio [5] vacato: cæteris specimen [6] esto.

De Suffragiis & creatione magistratuum.

Creatio magistratuum, judicia, populi justa, vetita, cum suffragio confciscentur [7], optimatibus nota, plebi libera [8] sunto.

De quæstoribus [9].

At si quid erit, quod extra magistratus cohærario [10] æsusit, qui cohæret, populus creato, eique jus coërcendi dato.

De jure Populi & Senatus.

Cum [11] populo, patribusque agendi jus esto consuli, prætori, magistro populi [12], equitumque, eique, quem produnt, patres consulum rogandorum ergo: tribunisque, quos sibi plebs rogassit, jus esto cum patribus agendi: idem [13], ad plebem, quod census [14] erit, ferunto. Quæ cum populo, quæ cum patribus agentur, ne dica [15] sunto. Senatori, qui nec [16] adierit, aut causa aut culpa esto. Loco [17] senator, & modo [18] orato: causas [19] populi teneto. Vis [20] in populo abesto. Par, majorve potestas plus [21] valeto. Aft qui turbassitur [22] in agendo, fraus auctoris esto. Intercessor rei malæ, salutaris [23] cuive esto. Qui agent, auspicia fervanto; auguri publico parento: promulgata, proposita, in ærario [24] cognita, agunto: nec plus, quam de singulis rebus semel consulunto: rem populum docento, doceri a magistratibus, privatisque patiuntor. Privilegia [25] ne irroganto [26]: de [27] capite civis, nisi per [28] maximum [29] comitiatum, ollosque, quos censores in partibus populi locassiint, ne ferunto: donum [30] ne capiunto, neve danto [31], neve [32] petenda, neve gerenda, neve gesta potestate. Quod quis earum rerum migrassit [33], noxiæ pœna par esto. Censores hide legem custodiunto [34]. Privata [35], ad eos acta referunto: nec eo [36] magis lege liberi sunto.

1 Nisi dimoveret Ciceronis in hunc locum interpretatio, putarem legendum esse *Senatores*, perinde ac si lex hoc velle videretur, Senatores aufpicato eligi, judicandi potestatem penes eos esse, exque his senatum fieri: nec enim ita proprie quis dixerit, Senatum ex prætoribus atque ex senatoribus fieri, & ut paucis dicam, Nemo non videt aci hoc capire de senatu atque senatoribus, non de prætoribus. 2 Non videntur magistratus electi, numine inconsulto. 3 Id est, potestatem judicandi. 4 Conjungenda est hæc sententia superiori capiti, de magistratibus, Ni par magistratus, potestasve, populusve prohibessit. Varro 4. *epist. ad Oppium*, teste Gellio 14. *cap.* 7. Intercedendi ne senatusconsultum fieret, jus fuit iis tolis, qui eadem potestate, qua ii, qui senatusconsultum facere vellent, majorave essent. Hoc ille. Intercedere tamen propium tribunorum fuit. Notandum est, quod superiore loco scribit idem Varro, dictatores, Consules, Prætores, Tribunos plebis, Interregem, Præfectum urbi, & extraordinario jure Tribunos militares, qui pro consulibus fuissent, Decemviros, quibus tum imperium consulare esset, item Triumviros reipublicæ conflituendæ causa creatos, jus consuli fenatum eo ordine habuisse. 5 Hinc illud S. *capite de Censoribus*. Probrum in fenatu ne reliquito. 6 Quales enim summi civitatis viri fuerint, talis civitas erit. Clandianus, *Nec sic inflectere sensus humanos edicta valent, quam vita regentis.* 7 Id est, ferentur. 8 Suffragia ab initio palam & voce ferebantur a populo. Sed quoniam interest populi (propter potentiores) voluntatem in judiciis regere, latæ sunt quatuor leges tabellariæ. Gabinia, qua populo potestas facta est suffragia ferendi per tabellam, quoties agerentur de magistratu alicui demandando. Cassia, quoties agerentur de capite civium, excepto perduellionis crimine. Papiria, quoties de jubendis ac vetandis legibus ageretur. Cœlia, in perduellionis etiam crimine tabellam populo dedit, quod lex Cassia exceperat. His de causis Cicero *in Agraria 2. & lib. 3. de lege*, tabellam appellat vindicem tacitæ libertatis: & in Oratione pro Cornelio, principium inflituit libertatis Cassiam legem appellat. Et tamen noftra lege suffragia populi, optimatibus nota esse jubet. Si nota, non igitur libera? Cicero hanc legem tabellariam ut non omnino probat, ita penitus non improbat. Improbat, quia bonorum interest, ferre, quid quisque sentiat, quam voluntatem tabella occultet: ideoque magis graviora judicia de potentissimis hominibus extare voce, quam tabella: minus multos tabella condemnatos, quam voce. Probat vero, quoties ambitio locum habet, & ea tamen conditione, ut quisque optime & gravissimo civi tabellam offerat. Quod de lege Mariana dicit, qua facit pontes anguibus: Pontium nomine intelligo menfas, quibus suffragiorum cifta imponebantur: quarum mentionem facit autor *ad Herennium*, & Suetonius *in Iulio*. Ut ad libera populi suffragia revertar, C. Cæsar ea sustulit, Augustus restituit, quod din non manfit. Hinc fit ut Mudettinus in *l. 1. ff. de ambitu*, dicat legem de ambitu in urbe fuis ceffaffe temporibus, quia tunc ad principis curam magistratus creatio pertinebat: & Juvenalis *Satyr. 10. Jampridem ex quo suffragia nulli venditmus. 9 l. 2. §. 22. ff. de origine juris: l. 1. ff. de offic. quæstoris.* 10 Ærarii tribuni, ab ære dando dicti: Fest. *in Ærarii.* 11 Vide 14. Gell. 7. 12 Magister populi, dictator ut *supr. cap. de dictatore.* 13 Idem. 14 Censuerint: Ferunto, *Lambinus.* quod œsus erit Lipsius 2. *epistola* 2. œsus, ἀφηλικιῶτο pro usus. sic apud veteres Cerere pro curare, & cerario pro Curatio. 15 Modeste. 16 Multæ dicebantur fenatori, qui cum in fenatum venire deberet, non adeffet, *Varro* apud Gell. 24. *cap.* 7. 17 Id est, togatus, *Cicero.* 18 Id est, ne fit infinitus. Nam brevitas non modo fenatori, sed etiam oratori magna laus est, Cicero *ibi.* Veritatis fermo fimplex. Ammianus 14. & *alii*, Tunc laudanda brevitas, cum nihil detrahit cognitioni justorum. hinc refcriptum est, Brevitate non minui fidem chirographi. *l.* 13. *C. de donationibus.* 19 Senatori neceffarium est, nosse rempublicam: puta, quot habeat militum, quid valeat ærario, quos socios habeat, quos amicos, quos stipendiarios, qua quisque lit lege, conditione, fudere, tenere, conflictudinem decrevendi, nosse exemplo majorum, *Cic.* 20 Nihil est enim tam exitiosum civitati, nihil tam contrarium juri & legibus, nihil minus civile & humanum, quam compolita & conflituta republica, quidquam agi per vim. 21 Quod pars major civium fecerit, omnes fecisse videntur. 22 Turbatur, turbabitur. Nemo eatenus quærat fcitionis agendo: hinc votum, ne quis turbis coadunatis de fide disputet, ex eo tumultus & perfidiæ occasionem requirens. *l. 4. C. de summa Trinitate.* Puniri etiam lex jubet, qui turbulentis fe adclamationibus populi adcommodant. *l. 28. §. 3. ff. de pœnis:* ut & audores fcitionis & tumultus *l. 38. §. 2. ff. de pœnis.* lex. id innuit, intercelsori deferendum. Impedire enim bonum eum melius, quam concedi malum. *Cicero.* 23 Leges promulgatæ in ærario condebantur. Suston. *in Julio*, ut & Senatusconsulta. 24 Hæc lex non tollit privilegia certis perfonis aut corporibus data, fed negat legem de una tantum perfona concipi posse in omnia tempora. Quintilianus *declamat.* 354. In præsens tempus ferri de singulis leges possunt, ut de Menandro. *l. 1. in fin. ff. de captivis.* & Hoftilio Mancino *l. ult. ff. de legatione.* adde Cuiac. *obs. 8.* 25 Cicero *pro domo.* Vetant XII. Leges privatis hominibus irrogari. Cicero *pro Sextio.* XII. tabulis fanctum, ut neque privilegium irrogari liceret. Idem in Solonis legibus fuisse cautum Æneas Gazæus scribit *in Theophrasto* his verbis: ὁ μὲν τὸ Σόλωνος ἐν τοῖς νόμοις ἐπὶ ἀνδρὶ τιθέναι. ἀλλὰ τὸ αὐτὸ ἐπὶ πάσῃ ἀνθρώπου τιθέσθαι. Idem inftitutum fuit apud Athenienses, ne scilicet lex ulla ferretur, nili in eas Athenienlis convenifset non minus 6000. Demoft. *contra Timocratem.* Huc illud referri potest: Jura non in singulas personas, sed generaliter conflitui. *l. 8. ff. de legibus.* a judicibus generaliter conflituriones observari. *l. ult. C. de ter conflitu. l.* 26 Cicero *pro Sextio*: XII. tabulis fanctum eft, ut non liceret de capite, nisi comitiis centuriatis rogari, & *post* de capite non modo ferri, fed ne judicari quidem posse nisi comitiis centuriatis. 27 Et merito. Nam universi populi gravius est judicium, quam partiti: deferipturque populus certis ordinibus, centuriis, plus adhibet ad suffragium conflili, quam fuit in tribus convocatus. 28 Maximus comitiatus, centuriata comitia. 29 Gellius 20. c. 1. Nisi duram esse legem putas, qua judex, arbiterque jure datus, qui ob rem dicendam, pecuniam neceffe convivas eft, capite puniatur. vid. *l. 6. §. 3. ff. de off. proconf. l. 18. ff. de off. præfid. Novell.* 8. *c.* 1. & 17. *c. l. l. l. 2. C. de pœna jud. l. 7. C. quando provoc. non eft neceff. l. ult. C. ad l. Jul. repetun.* Hinc venales fententiæ ipfo jure nullæ. *l. 1. 7. l. 15. ff. de judiciis.* Plato in *de legibus.* 30 Per se vel, per alios: quod tamen moderatum eft, moderatio plausibilis videtur: ἢτε πάντα, ἢτε πάντως· ἢτε καθ' ἑκάστα πάντα, id eft, A nemine quippe accipere inhumanum: paffim vitiffimum: ab omnibus vero accipere mirabilimum eft. *l. 6. §. 3. ff. de off. proconf.* Altera moderatio fuit, permitti præfidibus accipere eduleum, potulentumque quod intra dies paucos prodigeretur. *l. 18. ff. de off. præfid.* 31 *l. 1. in fin. ff. ad l. Jul. de amb.* 32 Obfervanda funt hæc tria tempora. 33 Id eft, quisquis has leges contempferit, aut neglexerit. 34 Facit *l. 2. §. 13. ff. de origine juris. Novell.* 26. *§.* 1. *Novell.* 133. *c.* 4. *Novell.* 161. Sic apud Græcos fuerunt νομοφύλακες. 35 Privati: fonfus eft, eos qui magiftratu abierint, cogi apud cenfores edere & exprimere quid in magiftratu gefferint. Vide quæ fcripfi ad *Novell. 8. c. 6.* 36 Id eft, nec ante.

LEGUM XII. TABULARUM FRAGMENTA, AD PANDECTARUM ET CODICIS SERIEM ADCOMMODATA.

TIT. I.

De legibus.

1. Jura non in fingulas personas fed generaliter conflitui *l. 8. de legibus.*

PRivilegia [1] *ne irroganto.* Hæc Cicero 3. *de legibus. Idem pro Sestio.* Cur, cum XII. Tabulis fancitum esset, *ut neque privilegium irrogari* [2] *liceret*, nulla vox est audita Consulum.

2. Priores leges ad posteriores trahi.

Interrex Fabius ajebat in XII. Tabulis legem esse, *ut quodcunque postremum* [3] *populus jussisset id jus vatumque esset.* Hæc Livius 7. & 9. Cicero *pro Balbo*: & 2. *de inventione.* autor *ad Herennium libro* 2. Varro 8. *de lingua.*

TIT. II.

De statu hominum.

1. De partu 10. & 11. mensium.

DEcemviri *in X. mense gigni hominem non in undecimo* [4]. Hæc Gellius 3. *c.* 6.

2. De partu deformi.

Deinde cum esset cito legatus, tanquam ex XII. Tabulis, insignis ad deformitatem [5] puer, brevi tempore nescio quo pacto creatus, multoque tetrior & fœdior natus est. Cicero 3. *de legibus.*

3. De Patrono & Cliente.

De Patrono & Cliente v. infr. titul. De extraord. criminibus, *c.* 2.

TIT. III.

De bis qui sunt sui.

1. Trina venditione liberos emancipari.

IDenim lex [6] XII. Tabularum jubet his verbis: *si pater filium ter* [7] *venundarit* [8], *filius a patre liber* [9] *esto*, hæc Ulpian. 10. §. 1. Hanc legem ita restituit Josephus Scaliger, apud Festum *in addes. Sei pater filiom ter venomduit* [10], *filius a patre liber esto.*

TIT. IV.

De rebus.

GAjus libro sexto ad legem XII. Tabularum. *Rem*, inquit, *de qua controversia est, probibemur* [11] *in sacrum dedicare, alioquin dupli pœnam patimur.* nec immerito, ne liceat eo modo duriorem adversarii conditionem facere. *l. ult. ff. de religiosis.*

1 De hac lege dixi in superiore legum Ciceronianarum tractatu. 2 Id est in privates homines ferri. Nam privilegium omne fecundum Decemvicos iniustum: fecundum Jurisconsultos (verbi gratia fisci, creditorum & id genus) probum ac justum. *§. 2. 26. l. 27. l. 28. ff. de legib.*

3 *Dixi ad Novellam de reflitutionibus & ea que parit XI. menfe.* 5 Locus eft meo judicio valde corruptus: quem ut difficultate nimia, nondum, puto, quisquam reflituit, ita vix aufim attingere. videtur tamen pertinere ad deformes, fi non monftrofos partus, quorum fit mentio in *l.* 10. *l.* 14. *ff. de ftatu hom. l.* 135. *ff. de verb. fign.*

6 Ante legem 12. Tabul. Romulus id conflituerat teste Dionysio. Ravardus putat lege Romuli filios ter venditos, ter manumissos reipsa. Lege 12. Tabularum imaginarias fuisse venditiones seu mancipationes & manumissiones. 7 De trina venditione filiorum dixi ad Ulpianum, *lit.* 10. 8 Venumdabit, nam ut veteres dixere *Addus.* Festus *in Addues.* ita & creduo, venunduo. 9 Id est, ingenuus haud libertinus. fic libertas pro ingenuitate. *l. 21. ff. de ftatu hom. l. 20. ff. de liberali causa.* Paul. §. *fentent. in princ.* 10 Filio ita vendito non comperebat potliminium. Cicer. 1. *de Orat.*

11 Forsitan permifit in eum mortuum inferre his verbis, *nec nan mortuum inferunto*, quibus verbis nec *non* lex magis permittit quam prohibet. dixi ad *l. 237. ff. de verb. fignif.* quæ fumpta est ex Gaji lib. V. ad legem 12. Tabularum. adde Cujacium 10. *observ. 26.*

TIT.

TIT. V.

De pactis.

REm ubi pagunt, orato ni [1] (quidam legunt *oranto*, alii *orationi*: lege *oratione*) pagunt (lege *pagunto*). Autor ad *Heren.* 2. Joseph. Scaliger apud Festum *in plorare* hanc legem ita restituit, *Rem ubei pagunt, oranto: ni pagunt, ante meridiem in foro aut in comitio causam conficiunto* &c. quæ vide in titulo de Judiciis. infr. Cujacius vero *ad l. 6. ff. de pactis* ita restituit, *Ubi pagunto, ita ni pagunt, in comitio &c.*

2. Pacta servanda.

Cum [2] *nexum* [3] *faciet, mancipiumque* [4] *uti lingua nuncupassit* [5], *ita* [6] *jus esto* [7]. Festus in *Nuncupata.*

Cum ex XII. Tabulis satis esset cautum præstari *quæ essent lingua nuncupata* [8]: *quæ qui inficiatus esset dupio* [9] *pœnam subiret.* Cicero 3. *Officiorum.*

Ut totum illud *uti lingua nuncupassit*, non in XII. Tabulis, sed in magistri carmine scriptum videretur. Cic. 1. *de oratore.*

3. Pactis ipso jure [10] tolli actionem de membro rupto.

Si membrum rupit, ni [11] *cum eo pacit* [12] *talio esto.* Festus in *Talionis.* v. infr. de damno, & titulum de injuriis.

4. De jurejurando.

Nullum vinculum ad adstringendam fidem, jurejurando majores arctius esse voluerunt, id indicant leges in XII. Tabulis. Cic. 3. [13] *Officiorum.*

5. De furto pacisci.

De furto pacisci licet. dixi infr. Tit. de furtis *c.* 5.

6. Qui coronam virtutis ergo propositam pacit [14], ipse pecuniave ejus arguitor. Plin. 21. *c.* 3.

TIT. VI.

De receptis arbitris.

1. De arbitro corrupto, vide titul. proximum de Judiciis.

2. De tribus arbitris familiæ ercifcundæ, v. titul. famil. ercifcund. in fin.

TIT. VII.

De judiciis.

1. De judicio fisti.

SI *in jus vocet, atque* [15] *eat* [16], Cic. 2. *de legibus.* Lege jus est, *ut in jus eas cum voceris.* Autor ad *Herennium.*

2. De reo fugiente.

In duodecim, quod est, *Si calvitur* [17] *pedemque struit* [18], *manum* [19] *endo* [20] *jacito.* Festus *in Struere.*

3. De dilationibus & earum causis.

Lex duodecim [21] tabularum, *Si judex vel alteruter ex litigatoribus morbo sontico* [22] *impediatur, jubet diem judicii esse diffisum* [23], l. 2. §. 3. ff. fi quis cautionibus.

Si [24] *in jus vocat, si morbus* [25], *aviatur* [26] *vitiumve esset, qui in jus vocabit, jumentum dato* [27]: *si nolet, arceram* [28] *ne sternito* 20. Gell. 1. *fi quid horum fuit vitium, judici, arbitrove, reove dies diffisus* (alii male difensus) *esto.* Festus, id est, dilatus *l.* 11. §. 11. ff. *fi quis caution.* Acron *in Horat.*

4. De Antestatione & manus injectione.

De hac lege duodecim tabularum his verbis cautum est, *Si vis*, (quidam legunt, *Si in jus*) *vocationi* (quidam legunt *vocati*, Cujacius 7. *observat.* 16. legit *vocat* Lipsius 4. *Epist.* 27. fua) *testamini igitur* (Cujacius legit, *ni eat, manum* [29] *injicito*) *ea capito* (legendum *encapito*, id est, *incipito* Lipsius *d. loco em capito*) *antestari* [30]. Porphyrio ad illa verba Horatii 1. *serm.* 9. & licet antestari. Fuerit igitur ita lex concepta, *Si in jus vocatus non eat, manum injicito, encapito antestari.* Ræsardus, si vis vocationi fuat, testamini, igitur Em capito antestari. Lipsius 4. *Epist.* 27. pro veteri lectione, si vis vocationi fuat, testamini, igitur. Em capito antestari, ita emendat, si vis vocationi fuat, antestaminor: ni it, aurem capito antestari.

5. De testium citatione & denunciatione.

Vagulatio in lege XII. Tabularum significat quæstionem cum convitio, *Cui testimonium defuerit is tertiis* [31] *diebus ob* (Id est, *ad*) *portum* [32] *obvagulatum* [33] *ito* [34]. Fest. *in vagulatio.*

6. De plus petitionibus.

Quod alter plus [35] *lege* [36] *agendo petierit, ejus rei vas bubus.* 33 Vagulario quæstio cum convicio, id est, convocio. Festus in *vagulatio.* Plaut. *in Asinaria.* Nunc antefaris? S. *Tuane ego causa earus ex cuiquam mortali libere aures atteram?* Hæc ille. Ut bine conflet aures non antestari fed teftium fuiffe attectatas. Et lex Bipvaria. Teftis per aurem trahi debet, idque ita fentiunt Acron & Porphyrio ad illum locum Horatii. *Eft in aure ima memoriæ locus, quem tangentes attestantur.* Plin. 11. *c.* 45. Rede nam in antestatione memoriæ causa adhor auriculam imam tangebat antestati, cum verbo *Memento:* Et eft apud Latinos Lapillus in quo caput fculptum & manus aurem attegens cum verbo Græco μνημόνευε. 31 Per tridium teftimonii demuntatio fiebat, ficut & reatus. vid. *l.* 10. *ff. de publ. jud.* 32 Id eft, ad domum, Festus *in Portum. Portum in* 12. *pro domo positum omnes fere consentiunt: Cui testimonium defuerit, is tertiis diebus ab portum obvagulatum ito.* Hæc ille. Plutarchus *in Gracchis*, dixit πρὸς τοὺς ὄμους. 33 Vagulario quæstio cum convicio, id eft, convocio, Festus *in vagulatio.* Plaut. *in Asinal.* nifi reddi mihi vafa jubes, pipulo hic te differam ante ædes. quo loco pipulo differre ante ædes, nihil aliud quam ad portum obvagulatum ire, & convitiari: Pipulumjenim idem quod convitium Varronis & de lingua declinatum a pipatu pullorum. 34 Ut eo pacto teftes non extrahantur de domo fua. Gajus *l. ad leg.* 12. *Tab. in l.* 18. *l.* 20. *ff. de in jus voc.* 35 §. 33. *Inft. de act.* vid. *C. de plus petitionib.* 36 Lege agendo petere, eft certa atque præfcripta formula petere. Cic. 1. *de orat.* Adhuc lege agit, quoties folemniter jus fuum perfequitur. Valer. 7. Prætor lege agit. *Senec.* 3. *controverf.* cum verbis folemnibus fententiam pronunciat. Lidor lege agit, cum fententiam foleuniter exequitur. Liv. Hinc legis actio. *l. 1. ff. de officio juridici. l. 4. ff. de adopt.* 37 Vid. *l. 3. ff. de lege fufia. ea reper.* Paul. *l. sent.* 28. 9. *t.* 38 Dixi de hujus loci reflitutione *supr. tit. de pact.* adde & alios cultos ex *l. 23. ff. ad l. Julium de adult. l. 14. C. de decur.* 39 Id eft, injicito. vid. Fest. *in Endoplorate. & Endoprocinctus.* ex hoc loco ita legendus eft verfus Lucilii apud Non. *c. 1. in Calvitur* 20. fi non it capito eum & fi calvitur, Endo ferto manum. 41 Aliqui *Fest. in Reus* id Numæ tribuit. Et *Italic.* 2. & 10. conflat, decemviros, multa ex legibus Regiis & moribus pop. Rom. in 12. Tab. tranfluiffe hoc cenfente popolo. 42 Quid morbus fonticus effet, dixi ad *l. 4. §. 5. ff. de adilitio edict. l.* 60. *ff. de re judicata. l.* 113. *ff. de verb. fign.* adde Gellium 20. *cap.* 1. 2. *Eclog.* 2. *c.* 113. 43 Num in 2. tabula, fecunda lege, in qua fcriptum eft, Qsid (lege fi quid) horum fuit (lege fuat) unum (Cujacius 3. *obf.* 20. legit vitium) judici, arbitrove reove, dies diffensus, (Scaliger legit diffusus: fed legendum eft ex *dicta lege* diffisus) eso. Festus in voce *Reus. Ravard.* 44 Ut *l. 92. in fin. l.* 162. *l.* 163. *ff. de verb. fign.* hoc innui, folent quo fum fupremum effe juris dicendi tempus. Ita, judex non videtur fe fubtrahere juri dicundo, qui fe recepit hora fuprema. *l. 1. §. 8. ff. quando appellandum.* ut hinc colligas, moris non fuiffe apud veteres nocbu judicare. Senec. 1. *de tranquil.* quibus tamen opponitur *l. 2. §. 31. ff. de orig. jur. Novell.* 82. *c.* 3. hoc refte conflat nocbu poffe tranfigi, *l. 20. C. de transact.* & teftamentum figuari. *l. 22. §. 6. ff. qui teftamenta.* & fuprema hora. *l. 1. §. 8. ff. quando appell. l. 2. in fin. ff. de verb. fignif.* fuerunt apud Romanos 24. *l. 8. ff. de feriis.* horarum fex antemeridianarum fit mentio in *l. 3. ff. de operis horæ* fexte diei in *l. 2. ff. de annuis*, fexte nocbis *l. 5. §. 1. ff. qui teft. l. 1. ff. de manumiss.* fecunde nocbis *l. 29. C. de transact.*